List 43.

Tečaj XVI.

NOVICE

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 40 kr., za pol leta 1 fl. 50 kr., za četert leta 55 kr.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 40, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 10 kr.

V Ljubljani v sredo 27. oktobra 1858.

Kmetovavci sejte riček ali drenúlje!

Že pred dvema letoma se je (v 13. listu „Novic“ 1856) oglasil naš umni in marljivi gosp. Jožef Duler na Škerjančjem in živo priporočal riček (Leindotter) ali drenúlje, kakor temu oljnatemu sadu na Dolenskem pravijo. Lani (v 9. listu „Novic“ 1857) se je potegnil tudi naš verli gosp. Križnogorski in ponovil priporočíla tega sadú, kteri je zlo rodoviten in toliko olja dá, da se vsak gospodar sam lahko oskerbí s potrebno svečavo.

Ne vémo, ali so naši kmetovavci kaj dosti ubogali te dobre svete; to pa vémo, da riček je gotov dnar in kdor ga kaj pridela, ga berž lahko speča, ker oljarnice ga veliko potrebujejo.

Te dní so nas prosili prečastiti gosp. grof Franc Ks. Auersperg, deležnik neke oljske fabrike poleg Ljubljane, naj še enkrat opomnimo naše ljudí, da bi se poprijeli rička in ga obilo sejali. Tri fabrike so samo na Krajnskem, ktere vsega do zadnjega zernja rade pokupijo.

Riček je sila rodoviten; na ljubljanskem mahu ga je nekdo letos vsejal pol maslica in pridelal ga je 8 mernikov ali 4 vagáne. Na vsaki, tudi slabi in pešeni zemlji rad raste; noben merčes ga ne napada; še slama njegova je precej dobra klaja za živino. Seje se spomladi vsaki čas; cel oral zemlje se obseje z 2 funtoma ali k večjem s poltretjim funtom; pridela se ga od te posetve okoli 15 in še več vagánov; vagán rička tehta okoli 75 funtov, iz kterih se napravi 18 do 24 funtov olja. Cena rička se spreminja od 2 do 3 gold. za vagán.

Seme se lahko kupi v fabrikah, kjer olje delajo iz rička, pa tudi na Poljanah na vertu kmetijske družbe; gotovo ga tudi gosp. Duler kaj imajo in radi dajo.

Prav iz serca želimo, da bi naši kmetje prav pridno začeli oljnate sadeže sejati; tako bo njim pomagano, ker bojo ogeršico in riček lahko domačim fabrikam prodali, pa tudi oljarnicam bo vstreženo, ker jim ne bo treba samo le po semenu iz ptujih dežel segati.

Pomislite, ljubi moji, da časi zdaj so vsi drugačni kakor so nekdaj bili; s časom so vstale nove fabrike, kterih nekdaj ni bilo; tem se zdaj lahko marsikaj spečá, kar se nekdaj ni môglo; zato je v novih časih treba novih rečí. Letošnja letina je kaj dobra: to slišimo od vseh straní; kmetje so pridelali vsake rečí obilo, — pa vendar tožijo, zakaj? za to ker ne morejo navadnih pridelkov v dnar spraviti. Kdor pa je pridelal kaj rička, ima gotov dnar, zato ker ga oljarnice rade berž vsega pokupijo, in če bi ga kterikrat tudi ne, ne bo olje pri hiši nikoli zaverženo.

Dva opomina našim sadjo- in vinorejcom na Štajarskem ali pa tudi drugod.

1. Na pustni dan ali na dan našega „fašenka“ zapoveduje babja vera mnogotere opravila, ktere storí le neumen človek, pameten jih opuša. Med temi vražami najdemo tudi to, da na pustni dan je najbolje sadno drevje trebiti in snažiti! Mi nimamo nič zoper to, ako se na pustni dan namesto navadnih burk trebi ljubo drevje; al kriva misel je, da drug čas ni pripraven za to; zato se taki, ki verjamejo to vražo, jeseni, pozimi in spomladi ogibljejo tega dela in ga opušajo skozi celo leto, razun pustnega dneva. Naj verjamejo gospodarji raji gotovim skušnjam kakor jalovim vražam! Pircov „Vertnar“ lepo učí umno sadjorejo, in nova letošnja „pratika“ razlaga prav po domače dela na vertu vsaki mesec.

2. Umevno nas učí Vertovcova „Vinoreja“ na 171. strani po južni šegi narejati vina, to je, černe vina. Ker pa malokdo kaj bere in jo tedaj tudi malokdo prav zadene, in ker sem mnogokrat slišal pri nas popraševati po tem, naj povém po lastnih skušnjah, kako narejati černe vina, da bojo prijetniše kakor dozdaj. Pervo je, da imamo ters za černe vina, najbolje pa so za to sledeče terte s černim ali višnjevim grojzdjem: burgundarca ali klevnarca, kavka, kaderka, laška in mala modrina, klešec, vranek in še nektere druge. Vinopivci terdijo, da černo vino, ako hoče za dobro veljati, mora biti kolikor mogoče zagoltno-grenko. To je pa narobe misel, ker najžlahneje bordoško, medoško, ogersko in vinarsko vino je močno dišeče, vselej prijetno, ljubljivo, in le terpko, da ne zgubí lastnosti černega vina. Za černo vino mora biti grojzdje še bolj dozorjeno kakor za belo; spravi se potem ali celo grojzdje, ali, kar je še bolje, same od pecljev oskubljene jagode v kad (badenj) ali v sod k vinskemu vrenju. Mešanca prav zmečkanih jagod ali zdrozganega grojzdja se pokrije v kadi s primernim pokrovom, v sodu pa se pred zrakom dobro zadela, tako, da gazniti more le skozi pritaknjeno zakrivljeno cev, ktera z enim koncom v pilko soda, z drugim pa v vodo pristavljene posodice molí. Vse drugo ravnanje, kakor poveršno pokrivanje s kakim kocom ali ponjavo in večkratno mešanje drozge je škodljivo. Čas, v kterem se vino izprešati ima, se ravná večidel po gorkoti vremena in po terpežu vinovrenja od 3 do 14 dní; na jagodah se pustí tudi do zmladletja; al dalje časa ko se pustí, bolj prihaja grenkljato in černeje. Pazi tedaj na to, kdaj jenja vino vreti. Spozná se to, ako začne v kadi pokrov niže lezti, in kadar skozi cev na sodu gaz več v vodo ne ferfrà. Zdaj se iztoči mošt spodej skoz luknjo, pred ktero je bila kaka metlica uterjena; ostanek se izpreša; dalje se pa po navadi z vinom ravná, da se dvaali trikrat v pervem letu pretoči itd. Jakopič.

Kako sadje hraniti in k pridu obračati?

(Dalje.)

Naj povémo sedaj še, kako se vrisk ali jesih dela iz sadja.

Nobena hiša ne more biti brez jesiha, in kdor si ga sam pripraviti zná, si marsikteri groš prihrani. Zato pa to tem bolj priporočamo, ker se večkrat tak jesih kupi, kteri zdravju človeškemu ni brez škode. Ne bomo sicer nič novega povedali, pa to, kar bomo povedali, je gotova pot, si iz sadja prav dober in zdrav jesih napravljati.

Jemlje se za to napravo kaka brenta ali pa kad, kamor se poleti in v jeseni mečejo z drevja padle jabelka, hruške, slive, češplje, razni sadni obreski, z eno besedo vse sadje, naj je zdravo ali nagnjito, otolčeno ali červivo, kakor tudi drobnice, lesnike, preše od sadja itd.; zastran snage se kad s kako plahto ali rijuho pokrije. Kadar se hoče iz te mešance jesih napravljati, naj se vse skupaj dobro stolče, da je kakor močnik gosto, potem se z vodo zalije, na sonce ali pa v hiši na kak gorak kraj postavi. Kmalo se začne zmes kisati. Takrat se morajo pene pridno posnemati, in ko je kisanje nehalo, se jesih v kak vinsk sod, ali pa saj v tak pretoči, kjer je bil že popred jesih. Potem se pustí v omenjeni posodi še na gorkem, dokler se popolnoma ne skisa. Da se kisanje pospeši, se mu pridene nekoliko jesihove matere, ali nekoliko bokalov dobrega vinskega jesiha ali pa tudi dobrega žganja. Čez 5 ali 6 tednov se učisti, in se zná tudi v steklenice ali v drug sod pretočiti in v hram postaviti.

Kdor hoče na to vižo iz sadja jesih napravljati, naj vé, da so jabelka za to veliko bolje kakor pa hruške. Nareja se jesih pa iz tega ali unega sadja na enako vižo.

Nekoliko od mer in teht.

Cesarske postave ukazujejo, naj se v prodajanji in kupovanji le rabijo avstrijanske ali dunajske mere in tehte; tudi v šolah se računstvo sploh ozira le na tiste.

Vendar v navadnem življenji ima vsaka dežela, večkrat tudi vsaka stran kake dežele, še vedno svoje lastne mere in tehte. Naši domači stavbarji najraje še merijo na komolce; naši kmetje prodajajo žito le na mernike, primorci vino ponujajo le na kvinče, domače platno se šteje le na pedí in lekate.

To ravnanje ne dela nobene zmešnjave ali krivice, kjer je stara domača mera v pripravni razmeri s postavnimi merami. Na priliko: mernik zdaj nič ne moti, kjer se šteje za pol vagána (mecna); drugač je s starim mernikom, ki le z verhom daje pol vagána; drugač tudi z neko merico, ki derží nekaj čez 5 bokalov, in je še pri duhovskih in šolskih bérah ali kolekturah sèm ter tjè v navadi.

Vipavski kvinč se lahko pošteva, ker je ravno poldrugo postavno vedro; težje je z nekterimi dolenskimi vedri, ki imajo po 32, po 15 bokalov. Naš stari komolec tudi z dunajskim sežnjem ni navskriž, ker obsega ravno poldrugi čevelj ali četert sežnja; drugač pa je z lektom ali lekatom, starim krajnskim vatlom in s staro pedjo. Lekat ali loket obsega 3 stare vatle, stari vatel pa 4 stare pedí ali $34^1/_2$ pavcov; nasprot je dunajski vatel 29 $^3/_5$ pavcov, kar ne daje lahke razmere. Tkavska palica shaja proti dunajskemu vatlu, vendar ni povsod enaka; v Bistrici na Pivki je poldrugi vatel, v Novem mestu pa 2 vatla. Na Krasu je namesti funta navadna librica, menim, da beneška, ktera je toliko manjša, da 100 libric daje 85 dunajskih funtov.

Kakor na Kranjskem, tako je z domačimi merami in tehtami tudi drugod po slovenski zemlji. Na Koroškem in Štajarskem imajo za žito birgelj (Viertel, Vierling), pa tisti si ni povsod enak; marburski birgelj je $1^2/_5$ vagána, celjovški pa je manjši, če prav vém. V Terstu je bil stár navadna žitna mera, kakor kdaj tudi na Krajnskem; pa krajnski stár je deržal 2 vagána, teržaški pa manj. Na Štajerskem imajo tekavci tudi svoj stari vatel, ki je pa večji kot dunajski, in manjši kot krajnski; nasprot je v Primorji znan beneški brač, ki je manjši kot dunajski vatel. In tako je morebiti še s ktero drugo mero ali tehto.

Za pravičnega in poštenega terževanja voljo, je gotovo veliko na tem, da se natanko vé razmera med postavno avstrijansko in navadno domačo mero ali tehto. Zategavoljo so deželne vlade tudi odločile in v deželnih vladnih listih na znanje dale, kako da stojí ta razmera; te naznanila so se še posebaj poslale šolskim nadzorništvom in osebam, naj bi se tudi v šolah pri podučevanji oziralo na postavne in na domače mere in tehte. Vendar iz teh naznanil se kaže, da nektere domače mere še potrebujejo posebne določbe; deželnim vladam namreč ni bilo še zadosti vedeža danega za vse. Na priliko: krajnski lekat in vatel se ne kaže določen, tudi ne novomeška palica; enako ne teržaški stár, polovnik in bokal, ali mala krajnska merica; štajerske mere so bolj razvidne; zastran koroških ne vém še nič reči. Prav bi bilo, da bi vse to, kar je v deželi bolj navadno, se bolj razločilo in naznanilo.

Za občnega prida voljo sem iskal v „Koledarji“ zaznamovati vse bolj znane mere in tehte, ki se rabijo na slovenski zemlji. Ali so vse tiste prav določene, kar se jih ne nahaja v vladnih listih, se ne prederznem terditi; tudi ne vém, ali bi ne bilo bolje, vzeti več desetink, saj treh, kot pa ste v „Koledarji“ le po dve postavljene; pa saj nekaj je s tem storjeno.

Morebiti bi ne bilo napačno, naj bi se po „Novicah“ ali po drugi pripravni poti kaj več na znanje dale vse tiste domače mere in tehte, ki še niso zadosti razjasnjene v oziru na postavne avstrijanske mere in tehte. Naj šolniki pri svojih učencih tudi ne prezirajo te rečí; zakaj treba je, da je uk vès djansk ali praktičen. Hicinger.

Kako se ljudska šola kmalo napravi. *)

Za napravo šole je naj pred treba dobre volje. Pogostna misel na kmetih je, da s šolo se naklada nov davek; davka pa se vsak bojí, in siljene reči se ogiba. Da bi se ta misel overgla, se ljudém sploh razlaga, koliko dobička bo šola prinesla njih otrokom; nekterim gré to nekaj v glavo, nekterim ne; pravijo, da nimajo otrok. Mora se pa še eno pomniti: Naprava šole je dobro delo, je milošina, je dar, ki se podeljuje ubogajme, in izplačuje na unem svetu. Dobre dela usmiljenja vsakteri vé šteti, pa telesne marsikteri bolje zná, kakor duhovne; naj pomni tedaj vsak, da s šolo se opravlja duhovno dobro delo, ki se glasi: nevedne učiti. In sicer kakošno dobro delo? za nedolžne otroke, za otroke, od kterih Kristus govori: Kdor otroka v mojem imenu sprejme, mene sprejme. To naj pomni vsakteri, in opravljal bo za šolo prostovoljne dobre dela, in ne posiljenih davkov. Mnogokrat se zgodí, da kdo o svoji poslednji volji velike dari sporočuje za Božjo hišo, za ubožnico ali bolnišnico; na šolo se še ne spomni, in vendar je nevednost duhovna ubožnost, duhovna bolezen, v Božjih rečeh podučen in izvajen otrok pa Božji tempelj. Če ni drugač mogoče, naj se prikrati včasih kak drug dar, da ostane kaj za šolo; res tudi cesarska postava nekaj tirja za šolo.

Za napravo šole je dalje treba umnega pregleda in pridnih rok. Umnega pregleda: dostikrat se z malimi stroški napravi šolska hiša, ako se staro pohištvo previdno popravi; na kmetih so stroški sploh veliko manjši, kadar ljudjé sami dajo in zvozijo kamen, apno, pesek in les, in kadar delavcom sami pripravljajo jedilo. Kadar morajo višje urednije vse stroške preiskati in prešteti, in kadar se morajo ljudjé siliti, takrat je šola veliko drajša. Tedaj za umnim pregledom le še dobrih in pridnih rok; in šola je tukaj.

Spomenki starozgodovinski v gornjem Štirskem.

Popotovaje po gornjem Štirskem sem tudi prišel v staroslovensko mestice Cirmiah, to je, Čr'mea = Čermena (červený) = roth, praediolum Rothenmannum etc. [1]) kjer

*) Iz Hitzingerjevega „Koledarja.“

[1]) Glej Šafařiks „Slaw. Alterthümer“ II. str. 342.

sem še našel med ličnimi nizkimi hrami zidovje in razvaline starodavnega časa, ko so Franki ta kraj si podjarmili in tukaj cerkve zidali v lepem gotiškem zlogu. Po mestu gredé se naravnost v veliko cerkvo podam pregledavat nje zlog in starovine; al ostermel sem viditi le samo zmes! Zdelo se mi je, da sedanje ljudstvo ne vé drugače pačiti starih cerkev, kakor da tù ali tam v kakšnem kotu novo luknjo dodela brez slehernega zmislja. Če bi ne stala še stebra, ktera cerkvene dilje podpirata s svojimi križem popletanimi vejicami, in nekaj podolgastih okinj, ne bi človek mogel spoznati dela iz 1042. leta. [1]) Na tiéh se zapazijo kamni iz 15. in 16. stoletja večidel že oglojeni. Ravno tako se še najde v drugi cerkvi snežne matere Božje v stranski kapelici dvojčni stol z umetnimi vrezki, na kterih je leto 1514 in imeni „Fridericus & Leonore"; najberže je ta stol ostanek meniških stolov (Chorstühle) bivšega samostana avguštinskega.

Več kaj spomina vrednega se komaj najde. Kar sem drugod zapazil, so imena sél nekdanjega bivanja Slovencov v teh krajih.

Tukaj Vam nekoliko takošnih pošljem, ktere se nahajajo v starih admontskih urbarskih bukvah, in obširno v Muharjevi štirski zgodovini. — V okrajni sv. Gala je potok „Laussachbach" (Lusach). Po razlagi ostroumnega Benfeya [2]) bi bila korenina imena „Luzach" sansk. rúg = brechen. Sansk. oblika rúg je podobna gerški = λυγ v besedi λυγρὸς, α, ον, = leiderregend. Dalje pomeni v sanskritu korenika vrák = zerbrechen, zerspalten s prefiksom vi = δι = zer, potem ῥάκος τὸ = zerbrochenes, zerrissenes, Lücke, Loch, latinski: lacus, palus; starosl. λοηχα (luža) Sumpf. — Zastran te oblike primeri posebne imena Lužnik in Lužar tukajšnih prebivavcov. Ravno tako je sedanji „Gleiming" v okrajni Haus nekdanji Glibenich = gljebnik, kakor spričuje starosl. oblika Глѣбиж = luto in haereo [3]), Глина = πηλός, argilla = weisse Thonerde. [4]) Ako se v besedi gljebnik *l* v pervo-tečno *r* spremeni, dobimo Grêbnik = Gröbnig, ktera beseda to pomeni, kar Gljebnik. Besed na sufiks *ik* imamo mnogo v slovenskem jeziku, na priliko: dobrotnik, kolednik, čbelnik, ribnik itd. Planino pri admontskem Halu proti avstrijanskemu imenujejo tukaj Polane, ktera beseda ima vendar le močno slovensk glas; to poterjujejo Poljane ob Kopi in ljubljansko predmestje Poljane. Tudi v imenih krajev, kot Friesach (brezje), Frodniz = Uroudnitz (Frenz) pri starem tergu, Piscovesdorf (zdaj Büschendorf) najdemo čisto slovenske korenike. Sedanji Irding se nahaja v admontskih urbarskih knigah s slovensko obliko Idenich, parochia Jedenike, Schladming = Slaben.

Ker pa etimologične preizkave pri naših učenih le malo veljavnost imajo, ako jih historiška resnica ne razjasni, naj torej nekaj spomnim, kar bo dokaz mojih etimologiških sporočil. V starem rokopisu 12. stoletja se bere, [5]), da je nek plemenit Slovenec pri sv. Mihelu nad Ljubnem (Leoben) kapelico sv. Valpurge sozidal: „Ex nobili prosapia ortus Trizislaw cum uxore sua Zlawa eandem ecclesiam in honorem S. Walpurgis in praedio hic fundaverunt." (Muhar II. 27. Anmerkung).

Torej zgodovinsko gotovo je, da Slovenci so zgornjo in spodnjo Avstrijansko in Norikum do 9. stoletja v svoji oblasti imeli, kjer se še takšni ostanki slovenskih plemenitašev ob začetku 12. stoletja nahajajo.

Vprašal bi me pa kdo sedaj: kako je mogoče, da so Slovenci iz teh krajev do zadnjega vsi zginili in kdaj? — Navadno je sicer, da preseljevavci svoj jezik sčasoma v novi deželi zgubijo, kamor se preselijo; pa tako se ni zgodilo takrat, ko so Franki med Slovence prišli. — Stiska spredej od Frankov, zadej od Obrov je prisilila, da so Slovenci svoje šege in jezik pomešali ali pa v druge kraje pobegnuli, kjer so zopet svoje bratce našli, s kterimi so se združili. Drugi pa, kteri so med Franki zaostali, so bili prisiljeni si nemški jezik priobčiti in se celó ponemčiti. Karol véliki je med Slovence Bavarov naselil in v njih dežele nemške grofe na oskerb poslal, [1]) kteri so jim zadnjo trohico svobode odvzeli. Enaka osoda je tudi polabske Slovane zadela. Vzrok ponemčenja pri teh in onih je, kakor Henning piše, huda strast Nemca do Slovenca: „Man hat nach etmaliger Ueberwältigung die Wenden so tief heruntergeworfen, dass man sie fast für unehrlich erklärt, sie von allen Zünften ausschliesst, — damit sie nicht wieder emporsteigen möchtem" itd. [2]) Kadaj so Slovenci iz paltavske in aneške doline (Palten- und Ennsthal) zginili, bi menda sledeče čertice dokazale, ktere nam osnovansk list (Stiftungsurkunde) admontskega samostana v pretres podelí; te so: „silvam, quam habuerat ex septemtrionali parte anesi fluminis, a Glabachoem silvam versus Wenge et Puchave, Fonestum Ediltschach usque in medium fundum Tradnitze etc." Dalje berem v tem rokopisu, da so pervi menihi samo pri Halu in Ardningu nekaj ljudí našli (1074), drugi kraji so bili pusti in divji, dokler je niso marljivi samostanci v prijazne raje spremenili. Po tem ko se je enkrat samostan uredil, je začelo število ljudstva rasti tako, da je v 13. stoletji že 300 pohištev v admontski in 150 v Šent-Galski dolini nastalo. Od te dôbe so pričeli cerkve zidati in ljudstvo bolj podučevati, ktero je bilo temelje sedanjih Nemcov. Pred njimi so pa bili Slovenci po slovenskih holeh (Tauern). Šafařik „Slaw. Alterthümer" II. 343.

Enrik Rešek.

[1]) Glej Muhars „Steierm. Geschichte" III. str. 150. [2]) Glej Benfey „Griech. Wurzellex." II. 16. [3]) Glej Benfey „Griech. Wurzellex." II. 119. [4]) Miklosić „Lex. ling. slov. vet. dial." [5]) „Admonter Saalbuch" III. 146. Pis.

[1]) Glej Linhart „Geschichte Krains" II. 174—177. [2]) Glej „Miklosič „Slawische Bibliothek" II. 115. Pis.

Ozir po domačíi.

Bleško jezero, prelepi kraj. *)

Krajnsko nima kraja lepšega, kakor je Bled, in lahko se ta stran meri z marsiktero slovečo v druzih deželah. Mirno tiho jezero z bistrimi vodami, krog tistega prijazne trate, sèm ter tjè olepšane z belimi hišicami, na sredi obrašen otok s cerkvijo Marije Device, pri kraji na stermi pečini stari blejski grad s svojimi sivimi zidovi, pod gradom pa zopet cerkev farna in premožna vas, na drugi strani tik jezera zdravilne toplice, in zadaj v okolici nižji griči, in v daljavi beli snežniki z veličanskim Triglavom: tacega pogleda, in tolicih lepotij skupaj zbranih ni lahko najti.

Prelepi kraj je zgodaj vabil ljudí na-se, in pravljica govori, da je še v paganskih časih na otoku stal tempelj nekega božanstva; to pa je gotovo, da je bil mični otok zeló zgodaj posvečen Božji Materj. Iz pisem se vé, da nekoliko potem, kar je cesar Henrik II. blejski grad v dar dal Briksenski škofii leta 1004, je bila po korarjih in ljudstvu na jezeru kapelica postavljena v čast Marije Device, in da je ondi stanoval mašnik, ki se je prošt imenoval; tak prošt, Henrik po imenu, se nahaja že leta 1238. Iz te okolišine izvira tudi ime proštija, ki še zdaj ni pozabljeno. Cerkvica je bila pozneje prezidana v gotiški šegi, in ljubljanski škof Sigismund Lamberg jo je posvetil leta 1465; sedanja cerkev pa je bila sozidana leta 1699, bolj v novi podobi, in zvonik stojí posebej. V altarjih so dobro izobražene podobe, in v zakladnicah bogate mašne oblačila; tudi je cerkev sploh dobro previdena s premoženjem. Razun cerkve je na otoku še stanovališe duhovnovo in hišica nekdanjega puščavnika. Spomina vredno je, kako je leta 1813 blejsko ženstvo ubranilo, da francozki davkar ni oropal cerkve in podobe Marije Device na jezeru. Vsi čolni

*) Iz Hitzingerjevega „Koledarja" za pokušnjo.

*

so bili pobrani, in k otoku odpeljani, in ko se je davkar na malem čolniču približal, mu je šlo ženstvo neprestrašeno s čolni naproti, in ga je odvernilo.

Grad na visoki pečini je že stal, ko je gospodstvo bilo dano Briksenskemu škofu Albuinu leta 1004; bil je potem sedež grajšakov ali oskerbnikov vsega gospodstva; leta 1511 se je razsul v potresu, in je bil po tem v novo sozidan. Zdaj je grajšina v posestvu svetnega gospoda. Cerkev sv. Martina, ki stoji pod gradom, je bila farna že leta 1514.

Kar je pa razun lepega kraja v stanu ljudí blizo vabiti, so toplice, dolgo premalo čislane, zdaj pa bolje oskerbovane. Zdravilna voda je bila sicer znana že pred dve ali tri sto leti, pa kopališča ni bilo pripravnega, in stanovališča ne pristojnega za mnogo gostov; zdaj je oboje oskerbljeno tako, da ptujcu ni dosti si vošiti boljšega. Studenec je sicer le mlačen, in ni kaj bogato obdarovan s posebnimi gazi ali terdinami; pa ravno zategavoljo je bolj zmožen za nektere bolezni, ki ne potrebujejo premočne vode. Posebno zdravilna je ta toplica za terde, osušene ude, za stare rane, otekline v kostnih sklepih, ozebline, terdobe v drobu. Zdaj se je pri jezeru še pohištvo napravilo za ozdravljanje z merzlo vodo. Vse to obeta blejskemu kraju večje poslavljenje in obilniše obiskovanje v prihodnje.

O Reki in njeni okolici.

Spisal J. Bilc.

(Konec.)

Najprej pridemo do nekega mlina, na kterem je pod pervim podom debel čern ris z napisom „Do tukaj je segla voda v jeseni 1852.“ — To jesen — bili so ravno presvitli cesar na Reki — je mnogo dní tako silno deževalo, da so se bregovi Rečine napolnili in kmali je krog in krog vse pod vodo bilo. Voda se je narastla na imenovanem mlinu skoraj do okinj pervega poda. Od tega mlina do papirnice se berzo pride. Pervo, kar zagledaš, je visok dimnik, in kmalo stojí pred teboj cela papirnica, — v vseh obzirih ena izmed pervih avstrijanskih papirnic. Zidana je bila leta 1828, in slavna je tudi zato, ker je perva v našem cesarstvu delala papir z mašinami ali papir „brez konca.“

Zad za cerkvijo sv. Vida je mlin, ki ga soparca goni in zraven se tudi pha ječmen itd. Zidan je bil leta 1853.

Razun teh zdaj popisanih tvornic je še mnogo drugih, na priliko: peč, kjer se železo lije, gazometer za mestno svečavo, tkalnica za jadra itd.

Popisal sem ti, dragi bravec, imenitne reške poslopja, — peljem te zdaj iz starega mesta skozi široke vrata proti morju k luki ali ladjostaji. — Pervo, kar zagledaš, je prekrasni vodnjak, ki stojí sred poti. Štiri gorostazni iz kamna sekani možje deržé podobo presvetlega našega cesarja na ramah. Pod nogami te podobe so tri oroslanove glave, kterim iz žrela hladna vodica teče. Napravljen je ta vodnjak v spomin prihoda cesarjevega v mesto leta 1853. — Ker že o vodnjakih govorim, omenim, da je malo primorskih mest, ki bi tako dobro vodo imele, kakor ravno Reka. Iz vsakega kotiča voda izvira. Koliko bi Teržaščani plačali, da bi take vodice imeli! — Pa pojmo do luke.

Že ko se iz daljine od sv. Matija bližaš mestu, zagledaš na južni strani ladje kot gojzd svoje drevesa v zrak moleti; te ladje so tukaj v zavetji. Terden jéz brani silnim južnim valovom v luko, ki pa ni še popolnoma izdelana. Ladij je v nji vedno obilo, posebno pa zdaj, ko je kupčija jako slaba. Na zgornji strani luke je Jelovškova hiša, v kteri imajo naši verli domorodci čitavnico, ki izdaja od pervega aprila horvaški lepoznanski list „Neven.“

Sprehajališč imamo na Reki dvoje, „školjič“ in pa „elizabetni vert.“ Pervo tako imenovano, ker mu Rečina okoli in okoli teče in sprehajališče je školjiču ali otoku podobno. Drugo pa tako imenovano po presvitli cesarici, ki se je ravno tisto leto, ko so ta vert naredili, s presvitlim našim cesarjem omožila. — Školjič je prav hladno in prijazno sprehajališče, samo malo premajhno; elizabetni vert bo tudi lep, ko bo drevje dorastlo.

Vernem se zdaj v staro mesto k nekemu staremu oboku, ki ga tukaj po navadi le rimski obok imenujejo (arcus romanus). Ta obok stojí cel in terden v neki ulici blizo cerkve sv. Vida. Da je sila star, se mu vidi po pervem pogledu. Med učenimi je prepir, kaj da bi te stare vrata — ljudstvo ga sploh tako imenuje — biti mogle. Nekteri terdijo, da so slavivne vrata cesarja Klavdija, ko je premagavši Gote na Reko prišel. Tako se bere v nekih latinskih bukvah grofa Ljudevita Marsili-ta (lib. II. str. 75): „Cum imperator Claudius secundus ad ripas hujus fluminis profligaverit Gothos et ex Italia ejecerit imo ipsos insecutus fuerit armata manu per totam Liburniam, triumphavit in Flumine, prout ostendebat lapis fixus in fortalitio versus mare praeferens literas expressivas Claudii secundi Caesaris.“ Poslovenjeno: „Ko je cesar Klavdi Drugi do bregov te reke Gote pripodil in izgnal iz Italije, ter jih z vojsko po Liburnii preganjal, je na Reki slovesen vhod praznoval, kakor je kazal kamen na terdnjavi, na kterem je bil napis proti morju Klavdija drugega cesarja.“ — Drugi možje pa in med temi učeni dr. Kandler dokazujejo iz več uzrokov, da ta obok ni druzega ko zlo zlo stare vrata. Naj bo tem kakor hoče, toliko je gotovo, da so vrata iz rimske dôbe.

Rekel sem bil opisovaje šege notranjskih Bistričanov, da se vidi po vseh bistriških gorah temelj nekega zida. Prosil sem tudi, da se bi kdo oglasil, ter nam o tem zidu svoje misli razodel. Al od nobene strani še nismo nič slišali.

Da je to za res zid, sem se prepričal bravši letošnji reški almanah, v kterem je tudi mala topografička karta, ki kaže, kod da se zid steguje. Pravi ta almanah, da se ta zid na mnogih krajih prav dobro pozná, potem pa se zgubljati začne. Prepričan sem, da je zid, ki se vidi po bistriških ravnicah (tako se neke gore imenujejo, — Hochebene) ravno tisti in da je grublja kamna ostanek kake terdnjave. — Pravijo nekteri, da je ta zid cesar Konštantin († 337 pred Krist.) napraviti dal; al to je iz več uzrokov neverjetno. Prej bi utegnila veljati misel tistih, ki pravijo, da so ta zid Rimci kmalo po puniških vojskah (146 pred Kr.) sozidali, da bi varovali svoje dežele napadov Panoncov in Ilirov, ki niso bili takrat še popolnoma premagani.

Tudi drugih rimskih ostankov se na Reki ne manjka, ktere pa zdaj ne bom popisoval. Naj bo toliko o starinah dovolj!

Poglejmo zdaj, kaka da je reška okolica. Človek navajen gledati okoli sebe zelene griče, prijazne loge, cveteče doline in s sadnim drevjem zaraščene verte, bo žalosten tù viditi take kamnitne hribe. Na jugu imaš pred seboj sinje morje, za seboj pa bele gore, ki so vse s kamnjem posute. Le tersačka gora ti nekoliko lice zvedri, ker ona je malo bolj obraščena kot druge, in se po vsi pravici lepa imenovati more. Prekrasna cerkev se proti nebu dviguje. Sem romajo iz bližnjih in daljnih krajev pobožne trume že več ko šest sto let. Frančiškani imajo tukaj samostan in prelep vert, na vertu pa uzvišeno mesto, s kterega se deleč na morje do otokov vidi. Vidi se Istra, Kastav, Volovsko, Mošćenice, Lovran ti je bližnji sosed; grobniške gore ti ne dajo dalje na sever gledati in visoke dinariške planine, pod njimi se bliščí staro senjsko mesto.

Na drugi strani tersačke gore je pa več ko dve tisoč let stari tersački grad; še se kaže popotniku dolgo pred Krist. po Rimljanih zidani stolp. Imenovali so ga Rimljani „Tersacticum.“ Srednjega veka so bili gospodarji njegovi knezi primorski Frankopani. Zdaj ga ima pa grof Nugent, ki ga popravlja. Ima tukaj zbirko starin iz rimskih in gerških časov in v kapeli sv. Jožefa svoje rodbine grobove.

Tersatu nasproti je ravno tako visoka, pa bolj kamnitna gora, ki se „kalvarija“ imenuje.

Ako greš od tukaj četert ure med gore, prideš do žalostnega kraja. Med gorami obdano z gostim germovjem je pred teboj reško pokopališče. Res! bolj pripravnega kraja niso mogli za to žalostno njivo zbrati. Nič se ne vidi, ko nebo in vert poln žalostnih spominkov. Iz germovja se glasé zgodaj v jutro in tudi po solnčnem zahodu mile pevkinje. Pa njih glas ne razveseljuje tù človeške duše, tem več človeku serce napolnjuje z žalostnimi občutki. Kažejo ti tù prelepi kamni na grobih bogatašev in revni trohljivi križi na gomilah beračev, da nas bo vse enkrat bela smert v naročje vzela. — Razun katolikov imajo tù pokopališče tudi pravoslavni, protestanti in Judje. Pa pojmo iz tega žalostnega mesta!

Soznanil si se, dragi bravec, z reškim mestom; govoriti ti hočem še nekoliko o zgodovini njegovi.

Kadaj da je Reka zidana bila, se ne more za gotovo vediti, ker pismo se ima le od leta 1400. Nekteri učeni terdijo, da so Reko Rimljani dolgo pred Kr. sozidali in da je terdnjava proti ptujim narodom bila. Imela je, pravijo 7500 štirjaških čevljev veličine; bila je že mesto v letu 1460, kakor neko pismo grofa Tibenskega kaže. Bila je nekaj časa združena s Tibnom, potem s Kranjskim, in poslednji čas z Ogerskim. Zdaj pa je Reka horvaško mesto. Našel sem v nekih bukvah talijanskih popis silnega potresa, kteri je pred sto leti reško mesto strašno nadlegoval. Ker je ravno potres tista nesreča, ki je Rečane že velikokrat zadela, pristavim na koncu tega popisa še nekoliko verstic o tem hudem potresu. Začela se je v jeseni leta 1750 s silnim dežjem. Berzo so bili studenci in vsi potoki tako polni, da se stari ljudje takega spomnili niso; tudi Rečini so bili bregovi preozki; daleč okoli je bilo vse v jezero premenjeno. In glej, 28. listopada ob 11. uri zvečer se je zemlja grozno potresla; še hujše pa se je potres o polnoči čutil. Ljudje zló prestrašeni so iz hiš bežali ter si pod milim nebom šotore napravili. Vsak dan so se potresi ponavljali, vsakemu je grozno tulenje in vihar sledil. 17. grudna pa se je zemlja tresla kolikor časa bi človek prav počasi „češčena si Marija“ zmolil. Zbežale so s privoljenjem višjih duhovnov tudi nune iz samostana. Ljudje so se bali po cerkvah moliti; brala se je tedaj dan za dnevom sv. maša pod milim nebom, in ljudje so neprenehoma molili, da bi se jih Bog usmilil. Ko so se potresi bolj poredkoma čutili, so šli ljudje zopet v svoje hiše stanovat, al še cele dve leti se je zemlja stresala. Zbudili so se velikrat ljudje iz sladkega spanja; velikokrat so za mizo sedeli in začele so jim sklede rožljati in kupice žvenkljati. Dragi bravci si lahko mislijo, koliko da je mesto terpelo, če jim povem, da se je v dveh letih več ko od 3000 potresov čutilo. Mestjani so obljubili, če jih Bog te nadloge reši, napraviti v veliki cerkvi sv. Filipu oltar; in berzo so to storili. Dalje so tudi sklenili vsako leto dvakrat (26. vélikega travna in 17. grudna) slovesne procesije imeti.

Naj bojo te čertice dovolj! Prav bi bilo, da nam bi „Novice“ večkrat kak krajopis iz domačih krajev prinesle; saj je mikavno s svojo drago domovino se dobro soznaniti.

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

LVIII.

Ko iz Jafe odrinemo, dervi jaderni „Clyde“ tako deleč proti zahodu v široko morje, da 29. aprila nismo vidili celi dan druzega ko vodo in sinje nebo; in vendar mi ni bilo potovanje po širokem in nevarnem morji dolgočasno. Saj je bilo tudi na parobrodu marsikaj zanimivega viditi. Imeli smo namreč na brodu celo četo koptiških romarjev, ki so iz Jeruzalema domú potovali. — Koptiške ženske se nosijo kakor ženske okrog Jeruzalema in Betlehema. Neka dolga temnosinja hala iz laške volne in pa nekakošno černo ogrinjalo na glavi, ki zad po herbtu visi, je vsa njih obleka; le premožniše nosijo tudi lepe široke hlače, ki so spodej pod členom ozko okrog noge zavezane. Lišpajo se kolikor morejo, kakor ženske povsod, in skorej vse so imele zlate ali saj sreberne zapestnice in polno zlatov v laséh. Tudi Koptičanke so obraze večidel skerbno zagrinjale, persi pa večkrat vse razhaljene kazale. Najčudniše pa se mi je zdelo, da so skoraj zmiraj tiho sedele, in da pri toliko ženskih ni bilo nikakoršnega šundra!

Imel sem pa seboj na parobrodu tudi še petnajst verlih tovaršev, ki so mi bili kakor bratje in vedno veseli. Verh vsega tega pa mi je obudovala misel na nekdanjih Faraonov in Ptolomejev slavni zemlji mnogo mnogo lepih spominov in milih čutljejev. O koliko zanimivih rečí se mi je motalo celi dan po glavi! Deleč — sila deleč sem bil še od te čudovite slavne zemlje, in še mi je bilo kakor da bi vidil častitljivega Abrahama, ki ga lakot v Egipt žene, — in prevnuka njegovega, nedolžnega čistega Jožefa, ki ima Boga vedno pred očmí, in ki ga Bog po raznih stiskah in nadlogah za Faraonovega namestnika povzdigne, — in brate Jožefove, ki pridejo od deleč žita si kupit, — in starega Jakoba, ki pride iz daljnih krajev, da bi ljubeznjivega sina še enkrat vidil, — in okrajno gesensko — zibel izraeljskega ljudstva, in čudovito množenje Abrahamovega zaroda, — in terdo mučenje novega ljudstva in kruto zatiranje novorojenih izraeljskih dečkov, — in Faraonovo kraljičino, ki Mojzesa iz vode reši, — in Mojzesa, poslanca Božjega, ki dela čudeže in tepe Egipt z deseterimi šibami božjimi, da bi rojake oprostil, — in oprosteno ljudstvo Božje, ki hití po neki soteski med visokimi skalovitimi gorami iz Egipta proti rudečemu morju! Vse to, kar se je v več stoletjih godilo, se mi je motalo v hipu po glavi — pa še ni bilo konca, zakaj vidil sem v mislih vso krasno egiptovsko planjavo in Nil, čudovito reko, ki jo bogati, — in vès slavni Egipt, zibel ne samo izraeljskega ljudstva, temuč tudi naših sedanjih znanost in umetnost, — in najslavniše Gerke: Orfeja, Homera, Pitagora, Likurga, Solona, Herodota, Platona, Diodora Siciljskega in razne druge, ki so hodili v Egipt po véde in učenost, — in vso lepo rodovitno egiptovsko zemljo, ki je bila od nekdaj rediteljca raznih narodov in žitnica silovitega Rima. — Bilo mi je, pravim, kakor da bi se razvijala pred menoj vsa slavna, dolgo svobodna in srečna egiptovska zemlja; bilo mi je kakor da bi vidil na enkrat nekdanje sloveče egiptovske mesta Heliopol, Memfi, Tebe, in druge ž njih krasnimi tempeljni in spominiki, ž njih sfinksi, obeliski in piramidami; bilo mi je, kakor da bi vidil pred seboj starodavne egiptovske šege, resnobne mertvaške sodnije in sto in sto že po 4000 let starih merličev ali mumij, in kakor da bi stali pred menoj nekdanji mogočni egiptovski kralji, posebno Sesoster s svojimi pridobitvami, in Sezak s svojo vojsko v Palestini, in Neko s svojimi verlimi brodnarji. — Hipoma pa mi pridejo na misel tudi unanji terdi pridobitelji. — Kambiz in Darij, Aleksander in Ptolomej, Pompej in Cezar, Antoni in Oktavian z vsemi razdevami in pogubami, z vsemi terdimi nadlogami in kervavimi morijami, ki take silovite sabljarje spremljajo. — Na to pa se mi misli na enkrat zasučejo, in mahoma mi je, kakor da bi vidil revnega rokodelca Jožefa, ki beží iz Betlehema v Egipt z Marijo in mladim dečkom, da bi krutemu Herodu in njegovim rabeljnom v roke ne prišel; in na to boljše čase — perve stoletja kristjanstva, in mnogo čverstih oznanovavcov presvete kristjanske vere, in mnogo mnogo iskrenih škofov in svetih mučencov. Bilo mi je kakor da bi stal pred čudovito učenim Origénom, pred slavnim Klemenom Aleksandrijskim, pred terdo preganjanim Atanazijem in mnogimi drugimi, in pred mlado, lepo, visoko učeno mučenco sveto Katarino. Ko bi trenul, mi pridejo na misel tudi sveti puščavniki in menihi

— sveti Pavl, sveti Anton, Makari in Pahomi, in vsa Tebajda, polna gorečih menihov in puščavnikov, ki so krotili pohotnost mesa s postom in molitvami, in se trudili neprenehoma za nebeško kraljestvo. — Kmali pa mi stavijo zmešane misli spet druge podobe pred očí, in na enkrat mi je, kakor da bi vidil nove pridobitelje pred seboj, namreč Omara, Tamerlana, Saladina, Selima in Bonaparteta. Tudi živinski Mameluki in njih brezpostavno strastno gospodovanje mi pridejo na misel — in poslednjič verli Mehemed-Ali, ki je slavni Egipt prerodil.

Lahko tedaj sam vidiš, da pri toliko zanimivih, veselih in tužnih spominih mi ni moglo potovanje dolgočasno biti, dasiravno sem po samotnem nevarnem morji potoval.

Dasiravno pa se mi je toliko zanimivih spominov po glavi motalo, ko sem se v Egipt peljal, ti nimam vendar o ti slavni deželi čudežev in šib Božjih veliko povedati, ker sem le malo vidil. — Dežela je res da ozka, pa sila sila dolga. Sega namreč od juga proti severju, ali od Nubije in Abisinije do sredzemeljskega morja, čez dve sto milj na dolgo; široka pa ni nikjer, tudi kjer je najširokejša, še polovico ne. Meje so ji proti izhodu Suezka ožina, ki jo od kanaanske dežele sebí, in pa rudeče morje, ki jo z Arabijo in Indijo veže; proti jugu Nubija in Abisinija; proti zahodu afrikanske puščave in tako imenovana Barberia — in proti severju sredzemeljsko morje. Vso imenitnost, lepoto, plodnost in bogastvo svoje ima zahvaliti Nilu, čudoviti, dobrotljivi, veličanski reki, ki od juga proti severju po nji teče in jo namaka. Brez te reke, brez njenega občasnega narašanja in njenih rednih razlivov bi bil vès Egipt le prazna puščava.

Imenitno egiptovsko zemljo delé v zgornji, v srednji in v spodnji Egipt. — Zgornji Egipt, ki obsega zgornjo in spodnjo Tebajdo, je bil pervi naljuden. Glavno mesto so mu bile sloveče Tebe stoterih vrat, čuda veliko in nedopovedljivo krasno mesto, nad kterega razvalinami se ne morejo umetniki in učeni še dan današnji prečuditi. Že nori Kambiz ga je bil oropal — pa ne razdjal. Hudobniši ali norejši je bil Korneli Gal, pervi rimski deželni poglavar v Egiptu, ki je Tebe 28 let pred Krist. ne samo oropal, ampak tudi razdjal.

Malo pozneje ko zgornji Egipt, ali znabiti tudi enakočasno ž njim, je bil naljuden tudi srednji Egipt, zakaj o Menfi, glavnem mestu srednjega Egipta, pripovedujejo mnogi zgodovinarji in starinoslovci, da ga je osnoval in utemeljil Menes ali Mizraim, Kamov sin in Noetov vnuk, pervi egiptovski kralj. Res da basnoslovje našteva pred Menesom še mnogo drugih egiptovskih kraljev, toda vsi so zmišljeni, zakaj po občnem potopu ni bilo pred Mizraimom ali Menesom, Kamovim sinom, gotovo nobenega kralja v Egiptu. — Tudi v srednjem Egiptu je mnogo mnogo čudovitih spominikov človeške zmožnosti in — nečimernosti, ki stojé in bodo stali, dokler bodo stale skalovite gore, v kterih se je za-nje kamnje lomilo. — Glavno mesto Menfi pa je imelo terdejšo osodo, ker se komaj še kraj pozná, kjer je stalo.

Gledé zanimivih in krasnih spominikov je spodnji Egipt, ki se mu tudi Delta pravi, veliko revniši od srednjega in zgornjega; gledé važnih zgodovinskih prigodkov pa je enako bogat. Deltino glavno mesto je bilo Heliopol, ali po naše solnčno mesto s krasnim, veličanskim, solncu posvečenim tempeljnom. Pa tudi solnčno mesto, ki ni bilo deleč od sedanje Kajre ali Kahire, je zginilo kakor Menfi iz obličja zemlj, in le težko se najde še kraj, kjer je stalo.

To je reven obris slavne egiptovske zemlje, in te slavne zemlje nisem vidil druzega ko severni rob okrog Aleksandrije in pa Nilovo dolino med Aleksandrijo in Kahiro ali Kajro. Kako hočeš tedaj, da bi ti o Egiptu še kaj važnega in zanimivega povedal?

(Dalje sledí.)

Še nekaj o Rojenicah.

Ko sem hodil lansko jesen po „Kozjaku“, ki se vleče od „Hude luknje“ do „Soteske“, in zakriva vinograde Št.-Janžke, Dobernske in Novo-cerkovške merzlemu severju, sem prišel k nekemu staremu kmetu, ki mi je povedal, ko sem ga popraševal, sledeče povesti „o rojenicah“ in „divjih ženah.“ *)

I.

Bil je ne deleč od kmetovega posestva nek ubog kajžar, ki je imel troje otrok: jednega fanta in dve dekleti. Pasli so ti enkrat ovce in koze po rovtah, kar se jim približa neka čuda lepa žena in jim mnogo igrač podarí. Na to jim obljubi večkrat kaj prinesti, pa samo da ne smejo nikomur povedati tega, še celó domá ne, drugače jim bode huda! Otroci to obljubijo in se lepo zahvalijo. Sedaj žena zgine. Domá niso nič pravili od tega. Žena pa je prišla odsihmal vsak dan k njim na pašnik, jih je učila peti, plesati in presti. — Nekega večera je pa fant očetu domá pravil od žene, ktera k njim vsak dan pride, jim prinese jest in jih vse sorte učí. Oče mu zapovejo, naj drugi dan kaj od jedil domú prinese. Sin to obljubi. — Ko pride večer drugega dné, prižvenkljajo koze in ovce same domú, pastirjev pa ni bilo. Oče se prestrašijo in hitijo gledat, kje da so otroci. Pridši na pašnik najdejo sina mertvega, od hčerí pa ni bilo ne sluha ne duha!

II.

Bila je ubožna žena, ki je imela dete, krepkega fanta. Nekega dné je šla za kozo piče iskat in je pustila otroka v zibeli. Ni šla daleč od koče in ni se mudila dolgo, pa vendar domú pridši je pogrešila dete. Joče in stoče, vendar ne vé se sčamati, kam da bi bil otrok zašel, in kdo da bi ga bil vkradel, kajti nikogar ni vidila ne v kočo ne iz nje iti. Naenkrat zasliši glas pod oknom: „Mati, mati! ne puščaj otroka samega, drugače bo ga vzela divja žena!“ — To zaslišavši zavpije milo in mertva pade na tla! — —

Divje žene in rojenice so menda eno, kajti mi je oni starček od „divjih žen“ tudi pripovedoval, da so tudi dobre in da po hribih hodijo ter kličejo: „Sej zdaj, sej zdaj!“

Kdor tega opomina ne zaverže, in seje o tem času, ko tako kličejo, ima dobro žetvo, kar se je že tudi v „Novicah“ bralo.

Vprašal sem ga še, ali so rojenice in divje žene vse eno, in odgovoril mi je starček slovenski tako-le: „Rojenice“ obsodijo človeka, kadar se rodí, „divje žene“ pa hodijo po hribih in ljudém hudo in dobro delajo.“ — Jaz menim, da žena v oni pervi pravlici je Vila in da so rojenice in divje žene taiste mitologične osébe Slovencov. Ali ne?

Omeniti še imam, da sem na potovanju po Kozjaku tudi našel veličanske lipe, od kterih pravijo, da jih je Turk sadil in da pride enkrat sopet gledat, ali še rastejo! Ena teh lip, ki so blizo Rednjaka, je zares orjaško drevo, da še nisem vidil enakega! Visoka je kakih 20 čevljev in široka, da jo komaj obsežejo! Vijanski Janko.

*) Zopet novo ime! Ali pomeni to kar želik-žene, ali to kar rojenice, ne vem dostojno. Pis.

Kratkočasno berílo.

Sultan in berač.

Neki dan sultana, gredejočega v mošejo k molitvi, ustavi reven Turčin razmeršene brade, stergane obleke in razdrapanih opank, ter mu — po svoji šegi roke na persih prekrižavši — spregovorí: „Slavni gospodar! veruješ li, kar piše prerok naš Mahomed?“ — „Verujem v besede prerokove“ — odgovori sultan. „Slušaj me tedaj dalje“ — reče

berač — „v koranu piše prerok, da vsi pravoverni Muselmani so si bratje. Gospodar bratec! ker sva tedaj brata, hajd! deliva si premoženje; meni pol in tebi pol carstva.“ — Sultan se nasmeja beračevim besedam, ter mu podarí sreberen denar. Turčin ogleduje dar na obe straní in majaje z glavo reče: „Gospodar bratec! kakšna je ta delitva? Ti imaš zlata in srebra, da bi ga vsi mezgi Carigradski nesti ne mogli, moji otroci pa stradajo doma, da bi se jim kmalo zaraslo gerlo od lakote. To ni delitva, ampak mala milošnja.“ Sultan reče na to: „Ako bi vsaki moj brat prišel, da delim ž njim carstvo, še bi mogel ti kaj od tega svojega denarja nazaj dati“, in s temi besedami odide. To se je vendar Turčinu vse preneverjetno zdelo, toraj pravi: „Ali laže car, ter je sam siromak, — al laže prerok, da smo Turčini bratje, — al pa lažeta obedva, ker sem revež lačen z bratstvom in brez bratstva.“

Poleg „Neven-a“ J. Levičnik.

Moč ljubezni.

Kaj neki pri blisku pomeni,
Da v zlato iglíco hití,
Oblak zapustivši ognjeni
Na zadnje u zemljo beží?

Magnét je prečudna ljubezen,
Ki vabi ga k ljubi tako,
Da skoplje obupen si brezen,
Ak zveze ne najde si ž njo.

K železju gré kósec železen,
To 'z fizike skušnja pové;
V železu, železu ljubezen!
Kako bo kaj druz'ga brez nje?

Otroka ljubezen unema,
Ga mamico božat' učí,
Da deček jo gladi, objema,
Prijazno jo gleda v očí.

V ljubezni je mati užgana,
Da starka ko risa norí,
Ah skerbna, vsa mu udana
Za njega se smert' ne bojí!

Kaj veže vaj', mesec in zemlja,
Kaj vrača prot solncu nazaj?
Kaj strinja ozvezdje in spremlja?
Ljubezen je tisti deržaj!

Še kaplica h kaplici skoči,
Dve ljuči skup huje gor'te:
Ljubezen jimá je h pomoči,
Ljubezen kraljuje čez vse!

P.

Novičar iz avstrijanskih krajev.

Iz Dervanja na Štaj. Z letino smo letos zares presrečni; v vseh slovenskih goricah do Lutomera, Ptuja in do dobrega našega mejaša sv. Verbana pri Mariboru se povsod veselje razodeva nad bogatimi pridelki. Bojazen, da vino ne bo dobro, je zginila kakor megla pred soncom: veselo ukanje, petje, pokanje možnarjev in ropotanje klopotcov je znamenje bilo, da je mili Bog blagoslovil tudi naše tersje. Ajda se je dobro zavezala in nam bo povernila lansko zgubo; še za prostor ji je tesno šlo, ker so gumne in parme vse polne ozimine. Le naš krompir zlo boleha; tudi cvečke *) so hirale, ker je listje neka rija napadla in je sadje zaostalo; tudi druzega sadja je malo, zato so že tudi jabelka vse pokupljene, vagán po 2 gold., — le prezgodaj se tergajo, ker je za zimske še konec tega mesca čas. Panjovi so bili težki; mnogo rojev je priletelo k nam celó iz druzih krajev. Jakopič.

Iz Braslovč na Štaj. — Letina je tukaj taka, da si bolje misliti ne moremo, pa vreme, kakor pač malo kdaj. Koruze, ajde, vina imamo obilo, in tudi drugi pridelki so kmeta razveselili.

Iz Tersta 20. okt. — Za gotovo morem „Novicam“ povedati, da je v pogodbi zastran prepušenja dunajsko-teržaške železnice najspredej izrečeno, da imajo tisti, kteri so jo prevzeli, železnico od Zidanega mosta do Siska najpervo dodelati. To je za Terst kakor tudi za Ljubljano zlo zanimivo. — Danes smo obhajali posvečenje treh novih zastav koroškega regimenta, baron Prohaska št. 7 prav slovesno. Morda bodo Gorenci kaj več o tej slovesnosti zvedli od svojih sinov, ki so je bili deležni. — Za Resselov spominek se je nabralo doslej 8693 fl. in 12 kr.; gospod nadvojvoda Janez so poslali tudi 50 fl. za-nj. — V Gradiški se pokorí ta čas blizo 300, v Kopru 860 hudodelcov. — S tergatvo smo še precej zadovoljni, piti moramo pa vedno še drago — kislico!

Iz Mehovega na Dolenskem 18. okt. Dolenska tergatev je bila pretečeni teden dokončana. Letos so bili dolenski vinorejci še precej pri volji dober svet, ki so jim ga „Novice“ v 39. listu t. l. dale, poslušati, in radi bi bili še dalje s tergatvijo čakali, ako bi jim grojzdje ne bilo tako zlo gnjilo. Mošt je še precej sladak, in nekteri vinorejci so ga letos čuda več od lani dobili, tako da jim je posode primanjkovalo. — Kup se še nič ne vé, — menda se bo po 2 gold. estrajsko vedro prav lahko kupilo; sedaj ga nekteri še celó po 4 dvajsetice ponujajo. Ko smo bili 6. in 7. oktobra v nekterih goricah Št. Kocijanske fare, smo vidili v Lepstanu, v Bojiniku in v Hrastniku prav zdravo in zrelo grojzdje, ko so ga bili vinorejci ravno tergati pričeli; toraj mislimo, da tam se bo dobra kapljica dobila. J. O. Lepstanski.

Iz Ljubljane. Vsak Ljubljančan je poznal tistega častitljivega starčka, ki ga je že več let vsaki dan neki pôsel v cerkev peljal, ker očí so ga že tako zapustile, da si ni upal več sam med ljudí. Tega starčka smo v saboto pokopali, — bil je c. kr. dosluženi profesor cerkvenega prava in cerkvene zgodovine, visokoučeni gospod dr. Juri Dolinar, ki je 21. dan t. m. v 96. letu svoje starosti umerl. Verli mož je dokaj na svetu doživel. Rojen od revnih staršev v Hotavljah v Poljanski fari je prišel v Ljubljano v šolo, kjer je živež imel pri frančiškanih, ko so bili še v starem samostanu, kjer so dandanašnje šole; rajnka častita patra Hugo Vodnik in Honorat Vadlav sta mlademu šolarčku posebna dobrotnika bila. Pod jezuiti je male in velike šole doveršil. Bistra glavica ga žene na Dunaj, kjer je njegov stric, naš slavnoznani rojak dr. J. Dolinar, na vseučilišču profesor bil in kjer je tudi on dohtarstvo pravoznanstva dosegel. Potem pride spet v Ljubljano, se malo časa s pravdami pečá, pa kmalo je bil za učnika cerkvene postave in cerkvene zgodovine na bogoslovskem učelišču izvoljen. Mnogoteri njegovih učencov so vikši duhovni pastirji, ki še živijo, ali so že pred njim umerli. Omenimo memogredé le še to, da latinski jezik mu je tako gladko tekel, da je zvonec nosil med vsemi svojimi tadanjimi verstniki. Pobožni mož, da malo takih, je bil od nekdaj pomočnik revežev, posebno pa revnih študentov; iz lastne skušnje je vedil, kako dobro dé milošnja ubogemu učencu! Hčerka in žena ste dolgo pred njim šle na uni svet; le edini sin, sedaj svetovavec pri c. k. teržaški nadsodnii, je med obilno množico Ljubljančanov, ki so spoštovanemu starčku zadnjo čast skazali, spremil svojega očeta na pokopališče. Bodi mu zemljica lahka! SeneCta aD CoeLos VoCat — IbI patrIa Mea! — V pondeljk zvečer je po dolgi pljučni bolozni umerl katehet tukajšnega gimnazija, častiti gosp. Anton Globočnik.

Iz Ljubljane. V četertek, 4. dan prihodnjega mesca novembra bode na Poljanah na vertu kmetijske družbe dopoldne in popoldne očitna preskušnja učencov kmetijske šole. Povabljen je vsak, komur je mar za napredek domačega kmetijstva, naj pride poslušat. Kakor so preskušnje učencov kovaške in živinozdravilske šole v domačem slovenskem jeziku, tako bode tudi ta, tedaj razumljiva vsakemu domačínu.

Novičar iz raznih krajev.

Iz Dunaja. „Militär-Ztg.“ piše: Kakor je slišati, so presvitli cesar ukazali, da se imajo opravilski oddelki

*) Pravijo, da so Slovani o preseljevanji iz gornje Azije cvečke čez kralske gore prinesli, in je tedaj ime cvečka (Zwetschke) slovansko; potem bi se imena tega sadú lože vredile: sliva za „Pflaume“, cvečka za „Zwetschke“, češplje pa za obče ime po slavnem Liegel-nu. Pis.

in število urednikov pri najvišjih civilnih in vojaških oblastnijah, kakor tudi vsled tega pisarije zmanjšati v vseh rečeh civilnega in vojaškega upravstva. Ker bo ta naredba ne samo dnarstvu hasnovita, temuč tudi za olajšanje opravil cesarstva zlo koristna, je slišati, da se vse najvišje oblastnije podvizujejo, da bodo to povelje presvitlega cesarja v vsakem oziru popolnoma spolnile.

— C. k. dnarstveno ministerstvo je dalo vediti, da dohodnine (Einkommensteuer) ne plačuje: v drugem razredu (klasu), kdor nima čez 630 fl., v tretjem razredu pa, kdor nima čez 315 gold. novega dnarja letnih dohodkov. — Dalje je c. kr. dnarstveno ministerstvo na znanje dalo: Za pisma in poslatve v križnem zvezku so nove znamke marke narejene po 2, 3, 5, 10 in 15 novih krajcarjev. Po vseh Svetih 1858 se bodo prodajale na poštah in pri tistih, kteri imajo pravico jih prodajati, samo nove znamke; tisti pa, kteri imajo dosedanjih znamk še kaj, jih sme v mescu novembru in decembru 1858 še rabiti. Po novem letu 1859 se ne smejo pa več za pisma ali poslatve v križnem zvezku rabiti.

— Po razpisu c. kr. ministerstev notranjih in dnarstvenih zadev od 30. septembra 1858 bo v prihodnjem letu 1859 za deželne potrebe in za oprostenje zemljiš plačevati priklad od vsacega goldinarja cesarskih davkov v novem dnarju in sicer: na Krajnskem za deželne potrebo $12\frac{1}{2}$ kr., za oprostenje zemljiš 25 in $\frac{8}{10}$, skup $38\frac{3}{10}$ kr. nov. dnarja; na Štajarskem: za deželne potrebe 11 kr. 6 desetink, za oprostenje zemljiš pa 21 kr. in 7 desetink, skup $33\frac{3}{10}$ kr. novega dnarja; na Koroškem: za deželne potrebe 15 kr., za oprostenje zemljiš pa 23 kr. in 3 desetinke, skup $38\frac{3}{10}$ kr. nov. dnarja; na Goriškem: za deželne potrebe 4 kr. in 2 desetinki, za oprostenje zemljiš pa 13 kr. in 3 desetinke, skup $17\frac{1}{2}$ kr. novega dnarja; v Istri: za deželne potrebe 3 kr. in 3 desetinke, za oprostenje zemljiš pa 16 kr. in 7 desetink, skup 20 kr. novega dnarja.

— Brati je, da so presvitli cesar za štiri prihodnje leta ustanovili celo armado na 551 tavžent in 100 vojakov, in da se ima te leta po 85 tavžent novincov jemati. V letih 1857 in 1858 jih je bilo vzetih po 103 tavžent 115 v vojaški stan; tedaj se jih bo jemalo naslednje štiri leta po 18 tavžent 115 mož, ali blizo za šesti del armade menj, kakor pretečene leta.

— Deželni cerkveni zbor se je danes začel. O zvonenju vseh zvonov so šli duhovni zborniki iz nadškofovega poslopja v stolno cerkev sv. Štefana, raznoredni mnihi najnaprej, za njimi pa svetni duhovni, nadškofijski korarji, prošti in provincijali, škofi in nazadnje Njih eminencija, prečastiti gosp. kardinal in nadškof dunajski. Koj po slovesni službi božji je bila perva seja tega zbora v cerkvi sami, v za to predeljenem prostoru.

Iz Českega. K veliki slovesnosti, s ktero bodo 10. novembra v Pragi spomenik rajnega grofa Radecki-ta razgernili, se bodo tudi presvitli cesar s cesarico peljali in bodo ondi nekaj dní ostali.

Iz Solnograškega. V Solnogradu je padel že 15. t. m. pervi sneg, kteri je pa le nekoliko ur obležal. V Monakovem na Bavarskem je pa neki že v noči med 12. in 13. t. m. naletoval.

Iz Lombardije. Iz Milana. Grofa Castellani in Freschi bota šla v Kino, vidit, kako ondi židne gosence redé in ali bi ne bilo dobro in koristno, kineške gosence v Evropi zarediti. Naročenega je že blizo 20,000 unč semena kineških židnih gosenc.

Iz Bosne. „Agr. Ztg.“ piše: Nad Bosno se zopet černi oblaki zberajo. 6. oktobra je dohitela v selu Bronaku, v gradačaški nahiji pravična osoda zatiravca Redžida bega Gradačevića; umorjen je bil in vsled tega so se vzdignili kristjani zoper svoje zatiravce; blizo 10 tavžent jih je že zbranih, ki so v tri tabore razdeljeni. Slišati je, da so bili v dosedanjih bitvah še vselej Turki premagani. Poslopja turških opravnikov so vse požgane. — Uzrok temu je bilo poberanje tretjine.

Iz Serbije. Najnoveji časniki pišejo, da je skupščina do maja prihodnjega leta odložena. Garašanin je prevzel predsedništvo ministerstva. Bil je prejšne leta velik zopernik Rusov, pa velik prijatel Francozov; sedaj je prijatel z Vučićem, prijatlom Rusov; iz tega sklepajo ljudje, da ste ruska in francozka vlada enih misel zastran tega, kako jima bo ravnati v politiki, kar se Serbije tiče.

— Ker so ministri odstopili, piše „Agr. Ztg.“, še ni gotovo, ali bo skupščina ali ne.

Iz Rusije. „Nord. Biene“ popisuje stan Turčije tako, da se dá misliti, da mora Turčija razpasti ne samo v Evropi, ampak tudi v Azii in Afriki.

— Pisma iz Petrograda so govorile o naklepu zoper življenje cara Aleksandra, kterega deležnike so pa o pravem času prijeli in zaperli.

Iz Nemškega. Iz Berlina. Kraljevič pruski je 20. t. m. odperl kot vladnik deržavni zbor z nagovorom, v kterem je med drugimi rekel: Vzel sem težko breme in odgovornost vladije na svoje rame s terdno voljo, še dalje storiti, kar zahtevajo deželna ustava in postave od mene; svest sem si pa tudi, da bo deržavni zbor enako delal. Zedinjena komisija je sklenila, deržavnemu zboru priporočiti, da spozná potrebnost vladbe. — V Berlinu težko čakajo zvediti, kako se bo deržavni zbor obnašal.

Iz Francozkega. Kar so časniki pisali o umoritvi konsulov v Tetuanu, je vse gola laž, in druzega se iz Maroke nič ne sliši, kakor da se v tej deželi ljudje zlo puntajo.

Iz Turškega. Velika repatica je zginila že skoraj iz severnega obnebja evropejskega — piše nekdo iz Carigrada, — pri nas se pa ljudje ne morejo nagledati in — nazijati te krasne zvezde o jasnih večerih. Kakor povsod ugibajo tudi Turki to in uno; najzanimivija je ta, da pravijo: Repatica je prišla ponovit slavo Turčije: Njeni rep ne pomeni nič druzega, kakor Aiputte (perje) na Sultanovem turbanu. Prav terdi Turki pa terdijo še več, in pravijo, da bo repatica prešérne franke (to je, Evropejce) iz Turčije izmedla!

Iz Moldove in Valahije. Francozki ministerski predsednik grof Valevski je razposlal vsem francozkim poslancom in diplomatičnim agentom depešo od 20. avgusta, v kteri razklada in upravičuje v Parizu skovano ustavo Moldove in Valahije, ob enem pa se Moldo-Valahom nekako poklone, za kar se mu bodo gotovo za vselej zahvalili. Valevski namreč pravi, da zlo presežejo politične uredbe, ktere dobite knežii, stopnjo omike Moldo-Valahov; da se pa deželi ozdravite globoko vkorenjenega pohabljenja, se mora to izročiti ali možem skušene kreposti in imenitnosti ali pa parlamentu. Ker pa med njimi ni mož skušene kreposti in imenitnosti, je francozka vlada se izrekla za parlament ali deržavni zbor.

Iz Amerike. V Novem Jorku je velike poslopje imenovano „Krystall-Palast“ pogorelo, ktero je bilo namenjeno za mnogotere obertnijske in kmetijske razstave. Škoda je več milijonov velika. Zgorel ni nihče.

Dostavek. V poslednjem listu je pri sostavku „O panonskem jeziku“ izostalo ime gosp. pisatelja: Dav. Terstenjaka.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**